

Zaštita žena i dece

Izveštaj o proceni – SRBIJA

Februar 2016.

Sektori: Zaštita dece i zaštita i osnaživanje žena

Kontakt: Gordana Ivković-Grujić, IRC direktorka kancelarije za Srbiju (Gordana.Ivkovic-Grujic@Rescue.org)

Prikupljanje podataka: 16-29. februar 2016. godine

MARTOVSKE PROMENE U ODNOSU NA PROCENU IZ FEBRUARA 2016.

Napomena: Od procene u februaru 2016. godine, kao rezultat nedavnog zatvaranja balkanske rute, što je direktna posledica kontroverznog sporazuma između EU i Turske, postignutog 18. marta, oko 2.000 izbeglica ostalo je u Srbiji bez mogućnosti da nastavi svoje putovanje do zemlje krajnje destinacije¹. Više od 600 izbeglica trenutno je smešteno u centru u Preševu, a preko 700 njih u centru u Šidu (prethodno su to bile tranzitne lokacije u blizini granica sa Makedonijom i Hrvatskom). Broj azilanata značajno se povećao u martu, a oni su smešteni u nekoliko centara za azil u Srbiji. Više nego ikada, preporuke za poboljšanje usluga su neizbežne, jer ljudi traže azil i statični su u Srbiji, bez mogućnosti da nastave svoje putovanje do zemlje konačne destinacije. Dok EU pooštrava kriterijume za prolaz preko granice na žene i decu koja beže od konflikta, povećana potražnja za krijumčarenjem postaje neminovna. To stavlja žene i decu u povećan rizik od eksploatacije i štete. Zatvaranje granica povećava njihovu ranjivost u Srbiji kako vreme prolazi a usluge ostaju neadekvatne, bez jednostavnih mera kao što je safe space za žene. Potreba za pružanjem kvalitetnih usluga je urgentna, kako populacija postaje statična, bez mogućnosti da nastavi putovanje zbog kog je rizikovala živote iz zona konflikta širom sveta.

REZIME

Više od 100.000 muškaraca, žena, i dece koji beže od konflikta stigli su u Evropu do kraja februara 2016. godine, što je tri puta veća stopa od one tokom prve polovine 2015. godine.² Izbeglice stižu u Srbiju kopnom, preko Makedonije i Bugarske. Žene i deca sada čine skoro 60% tranzitne populacije u Evropi.³ Ovo predstavlja značajnu promenu u odnosu na 2015. godinu, kada su većinu činili muškarci. Žene i deca često su najranjivija populacija koja se suočava sa specifičnim rizicima i kojoj je potrebna pomoć i usluge prilagođene njihovim jedinstvenim potrebama. Od svih izveštaja objavljenih o ženama i deci u evropskoj krizi, jako je mali broj onih koji su procenili specifične potrebe žena i dece u Srbiji, da ne pominjemo akcije koje su potrebne kako bi se te potrebe zadovoljile.

Kao odgovor na ovo veliko kretanje populacije kroz Evropu, IRC je sproveo procenu zaštite na četiri lokacije širom Srbije kako bi bolje razumeo rizike zaštite i ranjivosti, kao i humanitarne potrebe žena i dece koji prolaze kroz Srbiju. Procena je urađena kako bi se ostvarili sledeći ciljevi:

- ➔ Bolje razumevanje rizika i brige za decu i žene vezanih za neposrednu zaštitu.
- ➔ Identifikacija službi podrške koje su dostupne i pristupačne za žene i decu bez pratnje, kao i svi propusti u naporima da se odgovori na njihove potrebe, ili propusta u sistemu upućivanja.

IRC je sproveo procene na tranzitnim lokacijama širom Srbije, u Preševu, Dimitrovgradu, Beogradu i Šidu/Adaševcima. Metodologija uključuje intervju sa ključnim ispitanicima sa humanitarnim NVO, UN i vladinim agencijama, intervju sa ključnim ispitanicima sa izbeglicama u vezi sa zaštitom dece, i diskusije fokus grupe sa ženama i devojkama.

¹ UNHCR Dnevni izveštaj 23. mart 2016.

² <http://www.theguardian.com/world/2016/feb/23/number-of-refugee-arrivals-in-greece-passes-100000-in-less-than-two-months>; <http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>

³ <http://tracks.unhcr.org/2016/03/the-women-and-children-turning-to-europe/>

KLJUČNI NALAZI

Zajednički nalazi

- Nedostatak doslednog humanitarnog pristupa nekim tranzitnim lokacijama ograničava pružanje humanitarnih usluga.
- Nema privatnih prostora za usluge case managementa u slučajevima RZN ili zaštite dece ni na jednoj lokaciji.
- Pružaoci usluga konstantno ukazuju na značajne tehničke nedostatke i poštovanje minimuma standarda za case management slučajeva RZN i zaštite dece. To dovodi do nedostatka kulturne osetljivosti, nedostatka kontinuiteta nege, odsustva bezbednosnog planiranja, odsustva standardizovanog procesa procene ili procene najboljeg interesa (BIA), i prevelikog broja organizacija koje rade na veoma osetljivim slučajevima, kao što je trgovina ljudima, zbog nepostojećih ili nejasnih sistema upućivanja i nespecijalizovanih organizacija koje žele da preuzmu slučajeve.
- Na svim lokacijama, organizacije su iskazale zabrinutost da ne postoje trajna rešenja za sigurnu i prikladnu zaštitu podataka o slučajevima, i da mnoge organizacije ne koriste bezbedne platforme zaštite podataka za osetljive podatke.
- Prilikom svakog zatvaranja granica, organizacije vide porast krijumčarenja kako bi ljudi mogli da nastave svoje putovanje. Ovo stvara veliku zabrinutost, jer pomenuta otkrića ukazuju na to da je ovo način na koji mnoga deca bez pratnje i žene putuju, a poznato je da je reč o neverovatno rizičnom i opasnom načinu putovanja.

Nalazi vezani za zaštitu dece

- Javljale su se nedoslednosti u primeni formalnih mehanizama upućivanja između srpskih vlasti i humanitarnih organizacija koje rade na zaštiti dece.
- Mnoge organizacije tvrde da je zaštita dece jedna od njihovih osnovnih aktivnosti, naročito identifikacija i upućivanje dece bez pratnje i odvojene dece; međutim, ni na jednoj lokaciji na terenu nije bilo formalnih mehanizama upućivanja. Na nekim lokacijama, bilo je neformalnih sistema upućivanja, ali razumevanje i upotreba ovih mehanizama varirala je u zavisnosti od organizacije.
- Nije bilo povratne informacije o upućivanjima. To je stvorilo jaz i frustracije između organizacija koje nisu znale kako slučajevi napreduju i da li je bilo praćenja. Javila se i zabrinutost da sistem upućivanja funkcioniše samo u jednom smeru; međutim, sa pojavom potiskivanja priliva izbeglica, i novim uslovima prijema, prepoznata je i potreba za stvaranjem sistema upućivanja za povratnike.
- Na mnogim lokacijama, došlo je do raskoraka u planiranju zaštite dece, i posebno case managementu osetljivih slučajeva kao što su deca bez pratnje i odvojena deca i safe space za omladinu.
- Nije bilo odgovarajuće alternative za negu dece bez pratnje. Na svakoj lokaciji, oni su smeštani u isti prostor kao i ostali. Usluge hraniteljskih porodica identifikovane su kao potencijalno rešenje, ali nedostajalo je jezičkih kapaciteta, i smeštaj starije dece predstavljao je izazov za njih.

Nalazi vezani za zaštitu žena

- Nije bilo odvojenih, sigurnih prostora dostupnih za žene, osim prostora za majke i bebe koji su dostupni samo majkama iz Sirije, Iraka i Avganistana unutar registracionih centara; nije bilo odvojenih prostora za spavanje za žene koje putuju same. To znači da su žene u povećanom riziku od uznemiravanja i nasilja, i nemaju priliku da se odmore, pristupe informacijama (uključujući i ključne informacije o dostupnim zdravstvenim uslugama za one koje su preživele seksualno nasilje) i donose odluke.
- Akteri za borbu protiv RZN imaju ograničeno razumevanje i podršku u pružanju kvalitetnih usluga koje su prilagođene ženama i devojkama, naročito kada je u pitanju case management. Ovaj nedostatak ekspertize u RZN dovodi do značajnih propusta. Na primer, često se od osobe koja je preživela nasilje traži da više puta

ponovi istu traumatičnu priču, bez pristupa najosnovnijim i odgovarajućim uslugama. Medicinska nega na koju mogu biti upućene osobe koje su preživjele RZN takođe je bila nedosledna.

- Nije bilo uspostavljenog i jasnog sistema upućivanja za žrtve RZN; nega orijentisana na preživjele - odnosno, nega specijalizovana za žene i devojčice u kojoj su prioritet bezbednost, dostojanstvo, poštovanje i poverljivost - nije bila očigledna. Postoje mogućnosti da se da prioritet i ojača upućivanje i pristup radu sa ženama, devojčicama i žrtvama RZN.
- Postoji velika zabrinutost zbog krijumčarskih mreža širom Evrope i eksploatacije i finansiranja koji su u to uključeni; verovatno je da će se dogoditi porast ovih aktivnosti zbog zatvaranja granica i ponovnog otvaranja krijumčarskih ruta, kada ljudi očajnički traže put ka sigurnosti.
- Žene su istakle da su Makedonija i Turska tranzitne oblasti u kojima vlada zlostavljanje i briga; one su izrazile zabrinutost u vezi sa prisilnim brakom kao načinom da se olakša ulazak u Evropu.

PREPORUKE

Zaštita dece

Službe za zaštitu dece moraju biti opremljene tehničkom ekspertizom za podršku deci koja su preživela traumu u tranzitnim i zemljama destinacije. Službe za zaštitu dece i sistemi upućivanja slučajeva moraju štiti decu od sekundarne traume i uključivati odgovarajuće protokole za zaštitu podataka i razmenu informacija. Psihosocijalna podrška za decu i porodice takođe je jedna od značajnih potreba. Iz tog razloga, akteri na polju zaštite dece u Srbiji moraju:

- Koordinirati pružanje usluga za decu na svim tranzitnim lokacijama kako bi se osiguralo da su usluge dosledne i ispunjavaju vrste i nivoe potreba.
- Uspostaviti formalni mehanizam upućivanja na svakoj lokaciji, i obezbediti povezanost sa službama na drugim lokacijama u Srbiji, i u susjednim zemljama.
- Učiniti dostupnim holističke i psihosocijalne usluge za očuvanje mentalnog zdravlja, u rasponu od psihološke prve pomoći do sveobuhvatnijeg savetovanja.
- Obezbediti niz usluga psihosocijalne podrške za decu.
- Identifikovati i upućivati slučajeve dece bez pratnje i osetljive slučajeve na koordinisan način kako bi se olakšalo kvalitetno pružanje usluga case managementa. To bi uključilo i dobro osmišljen sistem upućivanja na koji su agencije senzibilisane, minimum standarda za case management i praćenje slučajeva.
- Obezbediti kvalitetan case management na svakoj lokaciji, i povezanost sa uslugama van neposredne lokacije. Osigurati bezbedno upravljanje podacima i poverljivost u okviru kvalitetnog case managementa.
- Identifikovati odgovarajuće alternativne načine nege kako za tranzitnu tako i za trajniju populaciju.
- Obezbediti puteve upućivanja koji štite od sekundarne traume i uključuju odgovarajuće protokole za zaštitu podataka i razmenu informacija.

Zaštita žena

Službe za zaštitu žena moraju biti opremljene tehničkom ekspertizom za osiguravanje kvalitetnog case managementa, bezbednog upućivanja na druge službe, i pristupa okrenutog ka preživelim kroz celokupno pružanje usluga. Tranzitni i registracioni centri moraju da obezbede sigurne, odvojene prostore u kojima će se žene odmarati, imati pristup informacijama i podršci, i donositi odluke. Kako su granice zatvorene, akteri za borbu protiv rodno zasnovanog nasilja i ostali moraju preduzeti akcije za smanjenje potencijalnih rizika od daljeg nasilja i eksploatacije žena od strane krijumčara i drugih. Stoga, akteri za borbu protiv rodno zasnovanog nasilja u Srbiji moraju:

- Obezbediti sistematski case management koji zadovoljava najbolje standarde, pruža krizno savetovanje, i obraća veću pažnju na upravljanje podacima i poverljivost.
- Odvojiti prostore za spavanje žena i devojčica od prostora za muškarce i dečake, čak i ako su odvojeni samo zatorom, kako bi se očuvalo dostojanstvo žena na putu.
- Zaposliti ženske prevodioce obučene o vodećim principima rodno zasnovanog nasilja; svaki prevodilac koji demonstrira predrasude ili uvredljivo ponašanje jasno krši ove i druge humanitarne principe, i ne bi trebalo da radi direktno sa ženama ili devojčicama.
- Svaka lokacija mora da uspostavi i dogovori se o sistemu upućivanja za slučajeve rodno zasnovanog nasilja koji je jasan, vidljiv i uključuje kontakt osobe za žene i devojčice.
- Pružati dosledne informacije, materijal za obrazovanje i komunikaciju, govoriti o resursima vezanim za intimno partnersko nasilje i seksualno nasilje. To se može postići prostim oglasnim tablama, na primer, na kojima bi stajala objašnjenja o partnerskom nasilju, zlostavljanju, i bile pružene informacije o resursima za žene koje doživljavaju taj oblik nasilja. Pored toga, za seksualno nasilje trebalo bi pripremiti materijal koji objašnjava značaj medicinskih usluga, i način da se dođe do tih usluga koje bi trebalo da budu dostupne na svakoj lokaciji.
- Sprovoditi kampanje javnog informisanja o uslugama za žrtve seksualnog nasilja, i značaj pregleda u toku prva 72 sata.
- Pribaviti komplete za prikupljanje dokaza o silovanju – postekspozicione profilakse i hitne kontracepcije – i osigurati se da je pregled besplatan, a da je medicinsko osoblje obučeno za ovaj postupak. Takođe, mora se osigurati da medicinske ekipe uključuju obučeno žensko osoblje.
- Kreirati zasebne prostore za žene, gde žene i devojčice mogu imati pristup case managementu i psihosocijalnim uslugama vezanim za rodno zasnovano nasilje, i gde mogu bezbedno da se odmaraju.

Akteri za borbu protiv rodno zasnovanog nasilja u Makedoniji moraju:

- Osigurati širenje informacija o vremenu čekanja za voz, i povećati broj aktera za zaštitu na železničkim stanicama kako bi se obeshrabrili krijumčari i trgovci ljudima.
- Istražiti tvrdnje da žene drže kao taoce duž pograničnih područja.

Akteri za borbu protiv rodno zasnovanog nasilja u Turskoj moraju:

- Uspostaviti program za borbu protiv RZN u zapadnoj Turskoj, kako bi se ženama i devojčicama pružile usluge koje im mogu spasiti život. Kada stignu do Grčke, žene i devojčice su prisiljene da se kreću dok ne stignu do Nemačke ili druge destinacije. Turska je kritična tačka za usluge i zastupanje.

Sveobuhvatna EU

Evropska unija mora:

- Utvrditi procedure za smanjenje krijumčarenja i obezbediti da ljudi mogu da pristupe bezbednosti dostojanstveno i sa poštovanjem.
- Proširiti izbeglički status na druge ratom razorene zemlje, kako bi se osiguralo da stari kanali krijumčarenja i eksploatacija ranjivih populacija imaju potencijal da budu zaustavljeni.

UVOD & OBRAZLOŽENJE

Više od 100.000 izbeglica i migranata stiglo je u Evropu do kraja februara 2016. godine, što je tri puta veća stopa u odnosu na onu u prvoj polovini 2015. godine.⁴ Velika većina izbeglica stiže u Srbiju iz Makedonije, a manji broj njih iz Bugarske. Krajem 2015. godine, Srbija je odlučila da dozvoli samo izbeglicama iz Sirije, Avganistana, i Iraka da prolaze kroz zemlju do Hrvatske; time su ostale izbeglice stavljene u rizik od traženja drugih načina da uđu u EU, i onemogućen im je pristup uslugama unutar tranzitnih kampova. Osim toga, od početka ove godine mnoge države duž balkanske rute pooštrile su proceduru provere, i uvele selektivniji proces prijema. To je rezultovalo kašnjenjem u tranzitu, i uzrokovalo zadržavanje mnogih izbeglica i migranata u Srbiji i na graničnim prelazima tokom dužih vremenskih perioda.

Žene i deca sada čine skoro 60% izbeglica koje pristižu u Evropu,⁵ postojan pomak od većinski muške populacije koja je stizala tokom 2015. godine. Žene i deca često su najranjivije populacije koje se suočavaju sa specifičnim rizicima i kojima je potrebna pomoć i usluge prilagođene njihovim jedinstvenim potrebama.

Procenat dece među izbeglicama koje stižu u Evropu nastavlja da raste. Između avgusta i decembra 2015. godine, ukupno 147.727 dece (62% dečaka i 38% devojčica) registrovano je pri ulasku u Srbiju, a od toga je oko 13% dece sa invaliditetom. Većina dece bez pratnje koja putuju kroz Evropu je starija, iznad 14 godina, i naročito su ranjiva dok se kreću glavnim rutama za trgovinu ljudima u regionu. Pored toga, kretanje izbeglica glavnim rutama za trgovinu ljudima u regionu budi veliku zabrinutost za decu koja se kreću kroz ovu oblast sama. Uprkos stalnoj medijskoj pažnji, ima malo ili nimalo statističkih podataka o deci bez pratnje i odvojenoj deci, razlozima za odvajanje i mehanizmima savladavanja te situacije u tranzitu. Deca koja stižu u jugoistočnu Evropu ostaju visoko ranjiva populacija, često su fizički iscrpljena, uplašena, uznemirena, i potrebna im je medicinska pomoć.⁶

Žene izbeglice dolaze u sve većem broju u Srbiju. To znači da se tokom 2016. godine očekuje da će više od 120.000 žena izbeglica proći kroz Srbiju.⁷ Izveštaji o položaju žena u Siriji, Iraku i Avganistanu opisuju visoke nivoe ciljanog seksualnog nasilja; rast u broju domaćinstava koje vode žene; rutinsko partnersko nasilje i odsustvo moći za donošenje odluka u domaćinstvu; nasilje i ubistva zasnovana na časti, uključujući i ona protiv žena i devojčica koje su doživele seksualno nasilje od strane naoružanih grupa, a koje se po povratku u svoje domove suočavaju sa daljom stigmom i nasiljem.⁸ Do sada, bilo je procena i izveštaja sprovedenih od strane UN Women i Ženske komisije za izbeglice⁹, koji su naglašavali propuste u okviru humanitarnog sistema što se tiče pružanja usluga ženama i devojčicama u Evropi; međutim, malo je podataka koji odražavaju rizike sa kojima se suočavaju žene i devojčice tokom njihovog putovanja, kao i specifične potrebe ove populacije. Uprkos izveštajima u korist zalaganja za promene, bilo je malo ili nimalo promene u pružanju usluga koje omogućavaju ženama i devojčicama pristup uslugama kao što su Klinička nega za žrtve seksualnog zlostavljanja (CCSAS) ili sigurni prostori kojima mogu pristupiti sve žene.

U odgovor na ovaj scenario, IRC je sproveo procenu zaštite kako bi bolje razumeo potrebe žena i dece, izbeglica i migranata, koji prolaze kroz Srbiju na svom putu ka EU, i sisteme upućivanja i službe podrške koji su na snazi.

Treba napomenuti da su se, u roku od nedelju dana od procene, desila dva ključna događaja:

⁴ <http://www.theguardian.com/world/2016/feb/23/number-of-refugee-arrivals-in-greece-passes-100000-in-less-than-two-months>

⁵ <http://tracks.unhcr.org/2016/03/the-women-and-children-turning-to-europe/>

⁶ UNICEF, januar 2016, Izbeglička i migrantska kriza u Evropi: Regionalni izveštaj o humanitarnoj situaciji <http://reliefweb.int/report/serbia/unicef-refugee-and-migrant-crisis-europe-regional-humanitarian-situation-report-7-11>

⁷ <http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>

⁸ UNHCR Woman Alone: Borba za opstanak žena izbeglica iz Sirije https://s3.amazonaws.com/unhcrsharedmedia/2014-syria-woman-alone-report/Woman_Alone_ENG_2_July_2014.pdf; Care/IMC, Rapid Gender and Protection Assessment Report, <http://www.care.org/sites/default/files/documents/Report-Kobane-Refugees-Rapid-Gender-Protection-Assessment.pdf>; Mi smo još uvek ovde: Žene na prvoj liniji konflikta u Siriji, <https://www.hrv.org/news/2014/07/02/syria-wars-toll-women>;

⁹ <http://www2.unwomen.org/~media/field%20office%20eca/attachments/publications/country/serbia/gender%20assessment%20of%20the%20refugee%20and%20migration%20crisis%20in%20serbia.pdf?v=1&d=20160112T163308>; <https://www.womensrefugeecommission.org/images/zdocs/Refugee-Women-on-the-European-Route.pdf>

1. Najavljeno je zatvaranje granica duž rute, što je povećalo ranjivost i promenilo kretanje populacije izbeglica. Kako su izbeglice ostale zarobljene duž granice, našli su se u većem riziku od eksploatacije, potrebe za skloništem nisu adekvatno zadovoljene širom regiona, a ljudi se mogu okrenuti krijumčarima u pokušaju da uđu dalje u Evropu.
2. Blue dot hubs su najavljena od strane UNHCR-a, namenjena za rešavanje nedostatka sigurnih prostora za žene, decu i porodice koje putuju kroz Srbiju. Međutim, ova zamisao nije sprovedena ni u Srbiji ni u Grčkoj do 8. marta 2016. godine.

Međutim, procena ističe preostale kritične nedostatke koje treba pomenuti i rešiti.

IZJAVA O NAMERI

Ciljevi:

- Da se bolje razumeju neposredni rizici i brige vezane za zaštitu dece i žena koje prolaze kroz Srbiju.
- Da se identifikuju službe podrške koje su dostupne i pristupačne osobama koje su preživele seksualno nasilje i deci bez pratnje, kao i svi nedostaci u reagovanjima ili sistemu upućivanja.

Ključna pitanja:

- Koje su neposredne potrebe zaštite žena i dece, izbeglica i migranata, koji prolaze kroz Srbiju ka Evropi? Kako njihove potrebe mogu biti rešene?
- Koje usluge već postoje za žene i decu izbeglice i migrante?
- Koji propusti postoje u zaštiti dece i službama RZN i sistemima upućivanja?
- Koje intervencije za zaštitu dece i žena bi bile najefektnije?

METODOLOGIJA

Procena je sprovedena od 22-29. februara 2016. godine. IRC je posetio četiri tranzitne lokacije u Srbiji: Preševo, Dimitrovgrad, Beograd i Šid/Adaševce, kroz koje je prolazio veliki broj izbeglica.

Procena obuhvata i zaštitu žena i zaštitu dece. Dva člana IRC-a, zajedno sa šestoro članova Atine (lokalni partner u Srbiji) uradili su orijentaciju na terenu, na osnovu principa procene i alata za prikupljanje podataka, u Preševu, Beogradu i Šidu/Adaševcima. Oni su bili u mogućnosti da posmatraju korišćenje svakog alata za prikupljanje podataka pre nego što su samostalno sprovodili prikupljanje podataka.

Lokacije za procenu namenski su izabrane kao glavne tranzitne lokacije za izbeglice i migrante, kao i glavne humanitarne baze širom Srbije. Tokom procene, obavljeno je ukupno 22 intervjua sa ključnim ispitanicima (KII) sa izbeglicama i migrantima, šest diskusija fokus grupe (FGD) sa ženama, i 16 KII sa NVO/UN/vladinim agencijama. Kako bi se odgovorilo na ključna pitanja i ispunili navedeni ciljevi, IRC je primenio tri alata za prikupljanje podataka koji se mogu naći u Aneksu 1, a to su:

Intervjui sa ključnim ispitanicima: Tim za zaštitu koristio je zatvoreni upitnik¹⁰ primenjen na ključnim ispitanicima koji su definisani kao majke i očevi. Upitnik je imao za cilj da identifikuje specifične rizike zaštite i usluge podrške za decu. Tim je za ispitanike odabrao pojedince koji su ili putovali sa decom, ili imaju decu u zemlji porekla koja ne putuju sa njima u Evropu. Ukupno 22 KII obavljena su na izabranim lokacijama: Preševo (9), Dimitrovgrad (0), Beograd (8) i Šid/Adaševci (5).

¹⁰ Upitnik je prilagođen iz alata za brzu procenu radne grupe za zaštitu dece Global Protection Cluster.

Od ukupnog broja ključnih ispitanika na temu zaštite dece, 10 su bile žene, a 12 muškarci. Sledeće nacionalnosti su bile uključene u uzorak: Pakistan (4), Sirija (10), Irak (6), Maroko (1) i Avganistan (1).

Tim je koristio i otvoreni upitnik, primenjen kod onih ključnih ispitanika koji su definisani kao NVO ili UN ili državni organi. Ključni ispitanici su namenski odabrani, jer se vodilo računa da budu upoznati sa programima zaštite i uslugama podrške na svakoj od lokacija za procenu (ukupno 17 KII obavljeno je na izabranim lokacijama, dok su neki intervjui obavljani sa više ispitanika). Od NVO (13), UN (3), i državnih organa (1) ključnih ispitanika, 12 su bile žene, a 8 muškarci.

Diskusije fokus grupe: Alati za diskusije fokus grupe (FGD) prilagođeni su iz IRC-ovog alata za brzu procenu RZN¹¹ i korišćena su otvorena pitanja. FGD su rađene sa grupama od dve do četiri žene na dve lokacije (Preševo i Šid/Adaševci). Lokacije za FGD su odabrane na osnovu izvodljivosti organizovanja grupe žena na svakoj od lokacija za procenu. Ukupno pet FGD je urađeno kako bi se obezbedile detaljnije informacije vezane za zaštitu od rizika i bojazan za žene i devojčice duž tranzitne rute. Treba napomenuti da je i šesta FGD pokušana u Beogradu, međutim podaci su odbačeni zbog nedostatka privatnosti i uznemirenosti žena koje su učestvovalе - one su vraćene iz Hrvatske i nisu bile u stanju da odgovore na pitanja koja se nisu ticala daljeg kretanja. Samo žene iz Iraka i Avganistana su učestvovalе u FGD, što ostaje kritično ograničenje u analizi jer žene drugih nacionalnosti možda imaju drugačija iskustva i veće rizike pošto nisu deo prihvaćenog statusa izbeglica u Evropi.

Ograničenja

Informacije predstavljene u nastavku ne treba tumačiti kao predstavu iskustava ili potreba svih žena i dece koji prolaze kroz Srbiju. Metodologija uzorka korišćena tokom ove procene ne dozvoljava da se nalazi generalizuju izvan prikupljenog uzorka. Nalazi koji su predstavljeni u nastavku imaju za cilj da istaknu trendove u zaštiti od rizika, ranjivosti i potrebe ispitane populacije.

Pored navedenih ograničenja, prikupljanje podataka je otežalo i neočekivano zatvaranje granica i ograničenje pristupa nevladinih organizacija od strane vlade, naročito u Dimitrovgradu, gde nije sprovedena nijedna FGD sa ženama, niti KII sa roditeljima zbog nepristupačnosti lokacije i zabrinutosti zbog bezbednosti u toku organizovanja FGD. Tranzitna populacija imala je ograničeno vreme na svakoj lokaciji i često su im bile potrebne informacije o nastavku putovanja, što je ograničavalo njihovu sposobnost da odgovore na pitanja koja nisu vezana za dalje putovanje.

Nije planirano da prikupljanje podataka direktno sprovodi osoblje lokalnog partnera; međutim, usled ograničenja u pristupu i dostupnosti odgovarajućih ispitanika, presudno je bilo da prikupljanje podataka putem KII bude izvršeno kroz podršku lokalnog partnera. Popisivači su naveli da je prikupljanje podataka putem KII trajalo duže nego što je bilo predviđeno, jer su ljudi bili uznemireni zbog zatvaranja granica, i imali su poteškoće u popunjavanju upitnika jer su bili zabrinuti za svoje putovanje i pravni status. Pored toga, iako su lokalni partneri prošli orijentaciju i demonstraciju o korišćenju alata za prikupljanje podataka, nisu prošli formalnu i detaljnu obuku.

Konačno, alat za prikupljanje podataka koji je razvijen za perspektive NVO, UN i vladinih agencija, primenjen je na sve četiri lokacije; međutim, tim za zaštitu uspeo je da intervjuiše vladine aktere samo u Šidu/Adaševcima.

Ograničenja FGD-a: Samo žene iz Sirije i Iraka su mogle da učestvuju u diskusijama, što znači da se iskustva drugih nacionalnosti mogu razlikovati. Međutim, dobijene informacije ipak pružaju smernice o tome šta se može uraditi kako bi se poboljšale usluge za žene i devojčice. Nažalost, dok su se neke teme ponavljale, nije postignuto zasićenje temama tokom FGD-a.

¹¹ <http://gbvresponders.org/emergency-response-preparedness/emergency-response-assessment/>

Bilo bi korisno da se sprovedu još tri do četiri FGD, kako bi se prikupilo više informacija od značaja za žene i devojčice. Usled ograničenog vremena i nedostatka prostora za sprovođenje sigurnih FGD-a, FGD su se fokusirale samo na ponašanja, nebezbedne oblasti, i znanje o uslugama. Svi intervjui su prevedeni u realnom vremenu sa arapskog na engleski jezik, što je dodatno ograničilo vreme. Pored korisnica, UN agencije i NVO su odgovarale na pitanja koja se tiču bezbednosti žena i devojčica.

Tokom FGD-a, u skladu sa dobrom praksom, od žena se nije tražilo da otkriju svoj status, već da objasne da li znaju nekoga, ili su na putu videle nekoga ko je doživeo nasilje (videti prilog za FGD alat). Ženama je bilo teško da se slobodno izraze, jer je bilo malo prostora za održavanje diskusija. FGD su često prekidali muževi, braća, ili muški pratioci iako su svi članovi porodice pristali na FGD pre početka diskusije.

Etička razmatranja

Svi ispitanici, učesnici fokus grupa i NVO/UN/vladino osoblje, unapred su upoznati sa namerama IRC-a, informisani o svom pravu da odbiju učešće, i pravu da odbiju da odgovore na konkretna pitanja. Ispitivači su naglasili da ispitanicima učešće neće doneti nikakvu korist, niti će odbijanje učešća rezultirati negativnim posledicama. Usmeno odobrenje informisanog pristanka da učestvuju u intervjuima i fokus grupama dato je pre nego što je postavljeno prvo pitanje.

KLJUČNI NALAZI

Zaštita dece

Deca bez pratnje i odvojena deca (UASC)

Devetnaest od 22 izbeglice, ključnih ispitanika, srelo je decu mlađu od 18 godina koja putuju bez uobičajenih staratelja. Najčešći razlozi za odvajanje uključuju staratelje koji dobrovoljno šalju decu na put sa članovima šire porodice/prijateljima (12), decu koja su izgubila staratelje tokom preseljenja ili raseljavanja (10), i nestanak staratelja neposredno nakon konflikta u zemlji porekla (7). Odvojena deca navode se uglavnom kao starija od 14 godina (8) i dečaci i devojčice (8), dok su deca bez pratnje najčešće dečaci (12) i stariji od 14 godina (12). Niko od ispitanika nije znao za slučaj deteta mlađeg od dve godine koje je odvojeno od primarnih staratelja. Ispitanici su takođe izjavili da nije bilo nikog tokom njihovog putovanja ko je nudio da odvede decu u Evropu na školovanje (19); međutim, troje ispitanika navelo je da su krijumčari nudili garancije da će odvesti decu u Evropu uz naknadu, ali nisu pominjali školovanje.

Devetoro ključnih ispitanika pitano je da li znaju za porodice koje su ostavile decu mlađu od 18 godina u zemlji porekla, i četvoro njih je odgovorilo da znaju za takve slučajeve, dok troje njih nije čulo za tako nešto, a dvoje nije znalo za takav slučaj. Navedeni razlozi iz kojih decu ostavljaju u zemlji porekla uključuju obrazovanje ili posao, bezbednost dece jer je ovo putovanje previše opasno, brak i nesigurnost kako će se putovanje odvijati, kao i nedostatak novca kojim bi platili putovanje za sve. Za primere onih koji nisu imali dovoljno novca, ili nisu bili sigurni kako će se putovanje odvijati, često su objašnjavali da roditelj, kada stigne u Evropu, planira da uštedi novac kako bi mu se deca kasnije pridružila.

Što se tiče brige o deci bez pratnje i odvojenoj deci¹², ispitanici su naveli da većina ove dece putuje sa širom porodicom (15), sa prijateljima (12), sami (8), sa krijumčarima (5), sa partnerom (2) i sa nepoznatom osobom (2). Nekoliko ispitanika objasnilo je da je često teško potvrditi da li odvojena deca zaista putuju sa porodicom, i izrazili su zabrinutost jer sumnjaju da su mnoge šire porodice zapravo krijumčari koji prate decu. Ispitanici su naveli da bi, u slučaju da sretnu dete bez pratnje, najverovatnije sami vodili računa o njemu (10), zadržali dete na kratko dok se ne pronađe dugoročnije rešenje (5) ili pronašli nekoga ko bi se

¹² Ovo pitanje omogućilo je ispitanicima da izaberu više odgovora.

starao o detetu (5). Kada im je postavljeno pitanje da li je nacionalnost od značaja za to kako bi se brinuli o detetu bez pratnje, konstatovano je da bi vodili računa o detetu samo ukoliko je iste nacionalnosti kao i oni. Pojedini ispitanici i organizacije koje rade na ovim lokacijama pomenuli su da je bilo slučajeva da grupa prihvati decu tokom prelaska granica, kao mehanizam brže registracije i prijema u sledeću zemlju. Tokom procene, tim je sreo dečaka bez pratnje koji je putovao sa porodicom nakon ulaska u Srbiju; kada su ga sreli na izlazu iz zemlje, porodica je otišla bez njega što ukazuje na to da neki od privremenih načina zbrinjavanja ne traju tokom celog tranzita.

Fizičko nasilje i štetne prakse

Na pitanje o uočenim rizicima koji mogu dovesti do povrede ili smrti dece tokom putovanja, ključni ispitanici (22) naveli su nasilje (22), bolest i zdravstvene probleme (9), hladnoću (4) putovanje čamcem od Turske do Grčke (4), glad (3), odvajanje (2) i kidnapovanje (1).¹³ Navedene vrste nasilja uključuju trgovinu ljudima, seksualnu eksploataciju, trgovinu ljudskim organima, nasilje i prebijanje od strane krijumčara i policije na graničnim prelazima, i iznude od strane krijumčara i bandi. Navedeni rizici najčešće se dešavaju u tranzitu (15), i na graničnim prelazima (11). Ispitanici su pomenuli konkretne granične prelaze – sve granične prelaze sa Bugarskom, kao i granicu između Irana i Turske – na kojima postoje značajni nivoi nasilja i rizika od povrede ili smrti.

Psihosocijalno blagostanje

Svi ključni ispitanici (22) naveli su da su primetili promene u ponašanju dece od trenutka kada su započeli putovanje. Najčešće navedene promene u ponašanju kod devojčica uključuju tugu i zabrinutost (15), antisocijalno ponašanje i izolovanje od ostalih (11) i neobično plakanje i vrištanje (5). Često navođeni uzroci stresa kod devojčica su: razdvojenost od porodice (10), seksualno nasilje (7), napadi (5) i kidnapovanje i otmice (5). Primećeno je i da je nedostatak prostora u kojem bi se devojčice presvlačile takođe izvor stresa. Ispitanici su naveli da devojčice u stresnim situacijama traže podršku od roditelja (14), vršnjaka (11) i braće i sestara (5).

Najčešće navedene promene u ponašanju kod dečaka od trenutka kada su započeli putovanje uključuju tugu i zabrinutost (10), antisocijalno ponašanje i izolovanje od ostalih (7), povećanu agresivnost (3) i neobično plakanje i vrištanje (3). Često navođeni uzroci stresa kod dečaka su: razdvojenost od porodice (13), napadi (10), napetost unutar porodice (7) i prelaženje velikih razdaljina tokom dugog vremenskog perioda (4). Dečaci u stresnim situacijama traže podršku od roditelja (15), vršnjaka (11) ili rođaka (5).

Većina ključnih ispitanika navela je da je došlo i do promena u stavu staratelja prema deci od trenutka kada su započeli putovanje (11). Često navođene promene u ponašanju staratelja uključuju i to da obraćaju više pažnje na potrebe dece (6), prisiljavaju ili ohrabruju dece da rade ili prose (3), provode više vremena sa svojom decom (3), posvećuju deci manje pažnje (2) i agresivnije se ponašaju prema svojoj deci (2). Više ispitanika pomenulo je koliko je stresno ovo putovanje za njih kao roditelje, i koliki im izazov predstavlja da budu podrška svojoj deci. Najčešće navođeni izvori stresa kod staratelja uključuju bezbednost njihove dece (15), registraciju i dokumentaciju (7), nedostatak hrane (5) i nasilje tokom ovog putovanja (5).

Pristup uslugama i isključena deca

Ključni ispitanici (5) naveli su da neka deca nisu imala pristup važnim uslugama; međutim, oni koji su pomenuli ovaj problem, naveli su decu sa invaliditetom (4), decu iz siromašnih porodica (1) i odojčad (1). Takođe su naveli da su najčešće pogođeni dečaci stariji od 14 godina i oni koji nisu iz Sirije, jer se službe za podršku fokusiraju na mlađu decu, žene i stare osobe.

¹³ Pretpostavlja se da su ključni ispitanici bili direktni svedoci nekih od uočenih rizika, ali neki mogu biti i rizici koje oni smatraju važnim.

Pristup informacijama

Najvažniji izvori informacija za porodice u tranzitu uključuju internet (16), SMS (9), prijatelje, komšije i porodicu (9), humanitarne radnike (5), i policiju i granične službenike (5). Od 22 ključna ispitanika koja su odgovorila na ovo pitanje, 14 ih je navelo kombinaciju elektronskih podataka sa telefona ili interneta i lice-u-lice. Kada su ključni ispitanici upitani koje informacije bi voleli da imaju, a ne mogu da ih pronađu u tom trenutku, skoro isključivo su pominjali informacije o nastavku putovanja, uključujući i informacije o zatvaranju granica, prijemu, dokumentaciji, polascima voza, itd. Na pitanje koje informacije bi želeli da su mogli da dobiju ranije tokom putovanja, većina je navela da bi želeli da im je neko rekao koliko će teško i opasno putovanje biti, i o svim zatvaranjima granica i vraćanjima. Mnogi su objasnili da krijumčari vode kampanju širenja dezinformacija kako bi ubedili izbeglice i migrante da nema komplikacija na granicama i da je svim nacionalnostima još uvek dozvoljeno da prođu, ili da će uspeti da prođu kroz Evropu uprkos komplikacijama. Na pitanje kako bi želeli da dobijaju buduće informacije, naveli su pisanu formu na autobuskim stajalištima, orijentacija pre registracije bi im bila korisna, više ljudi koji govore njihov jezik i više humanitarnih radnika koji bi odgovarali na pitanja bi takođe bili od koristi.

Seksualno nasilje nad decom

Kada su ključni ispitanici upitani šta bi uradili kada bi naišli na dete koje je preživelo seksualno nasilje, naveli su da bi odveli dete u zdravstveni centar (7), odveli dete kod staratelja (6), odveli dete kod socijalnog radnika (3), odveli dete u safe space koji vodi NVO (3) ili prijavili slučaj policiji (3). Nekoliko ispitanika navelo je da, kulturološki, ne bi prijavili slučaj bez obzira na to što su naveli da bi ga prijavili na neki od navedenih načina, a jedan ispitanik naveo je da ne bi pričao o tome.

Većina ispitanika (9) navela je da se tokom putovanja nisu susreli sa detetom koje je preživelo seksualno nasilje; međutim, njih troje navelo je da znaju za slučajeve koji su se dogodili u tranzitu. Kada su dalje ispitivani, a uzimajući u obzir da nekoliko njih ne bi prijavilo ovakav slučaj, pitani su gde bi deca mogla biti u najvećem riziku od seksualnog nasilja. Ispitanici su odgovorili: dok putuju (12), sa krijumčarima (7) i u zemlji porekla (4). Što se tiče toga ko je najviše pogođen seksualnim nasiljem, naveli su da su devojčice najviše pogođene (7), da nema razlike između dečaka i devojčica (6) i da su u pitanju dečaci (1). Takođe je navedeno da nema razlike u tome ko je pogođen seksualnim nasiljem prema uzrastu (7), da su najviše pogođeni stariji od 14 godina (4) i mlađi od 14 godina (2).

Kada su ključni ispitanici upitani da li znaju neku lokaciju na kojoj izbeglice mogu da zatraže pomoć ako dožive seksualno nasilje, većina je odgovorila da ne zna (17) i slično tome, većina ispitanika nije znala da li deca mogu imati pristup tim službama.

Službe za zaštitu dece

Na svakoj lokaciji uključenoj u procenu primećen je poseban sistem rada kada su u pitanju organizacije na terenu i službe za zaštitu dece kojima upravljaju lokalne vlasti, kao i drugi mehanizmi podrške. Inicijative za zaštitu dece koje postoje na lokacijama navedene su u nastavku, iako postoji značajna zabrinutost na svakoj od njih u odnosu na kvalitet.

Ključne inicijative za zaštitu dece u vreme procene obuhvatale su:

- Finalizaciju standardnih operativnih postupaka (SOP) na nacionalnom nivou za decu izbeglice, a vlada optimizam da će ovo omogućiti bolju jasnoću i strukturu za aktere za zaštitu dece na terenu.
- Na svakoj lokaciji, čini se da su agencije posvećene primeni koordinacionih mehanizama koji će unaprediti pružanje usluga i pokrivenost. Na nekim lokacijama postoje i radne grupe za pronalaženje razdvojenih članova porodice i ponovno okupljanje porodica.

- Hraniteljstvo je označeno od strane lokalnih vlasti kao potencijalno rešenje za decu bez staratelja, i eksperimentalno je sprovedeno u nekoliko slučajeva ranjive dece kojima je pružena privremena zaštita, uz nekoliko uspešno rešenih slučajeva do sad.
- Prepoznato je da alternativni centri za negu koji su ranije korišćeni, kao što su popravni domovi za maloletne prestupnike, nisu trajno rešenje za smeštaj i podršku deci bez pratnje, i sada su u toku diskusije kako bi se identifikovalo prikladnije rešenje.

Zaštita žena

Generalno, tokom FGD-a žene su izrazile strah od opšteg fizičkog nasilja i seksualnog nasilja tokom putovanja. U 72% KII istraživanja, muškarci i žene naveli su da se seksualno nasilje događa "tokom puta" ili "sa krijumčarima", iako su odgovori na pitanje da li se seksualno nasilje događa ostali malobrojni. Spremnost da se pristupi službama za borbu protiv seksualnog nasilja bila je niska, i većina ispitanika navela je da je savet zajednice kada je seksualno nasilje u pitanju da ne govore o tome.

Rizici u tranzitu i dolasku

Putovanje iz Turske

U četiri od pet FGD-a, Turska se pominje kao mesto na kom se žene i devojčice osećaju nebezbedno. Većina je navela granice sa Grčkom i Sirijom kao problematične zone. "Zaista je teško za žene da putuju same. Putovanje nije bezbedno, naročito čamcem od Turske do Grčke", rekla je jedna žena iz Sirije. Dve grupe su bile svedoci, ili same doživele, pritvor od strane turskih vlasti. Majke u jednoj grupi iz Iraka navele su da se plaše da će decu mlađu od 12 godina oteti stranci u toku noći; one su rekle da se plaše da njihova deca plaču, da to ne bi privuklo pažnju. NVO je izvestila da su na grčkoj strani grčko-turske granice krijumčari prilazili ženama i nudili im da ih prate kroz Evropu, u zamenu za seks.

Tranzit kroz Makedoniju

Dve FGD navele su Makedoniju kao nebezbedno i strašno mesto za žene i devojčice. Obe grupe, na primer, komentarisale su kako su polasci vozova za Srbiju bili odlagani, što je izazivalo nesigurnosti i neizvesnost o trajanju boravka u Makedoniji. Žena iz Iraka objasnila je da "bande siluju žene i otimaju novac". U razgovoru sa NVO koja pruža usluge duž srpske granice, osoblje je navelo da su tretirali slučajeve silovanja i traume iz Makedonije osoba koje nisu iz Sirije, Iraka i Avganistana, a koristili su rutu kroz planine. Pored zabrinutosti iskazanih od strane žena-izbeglica, NVO radnik koji pruža usluge duž bivših krijumčarskih ruta komentarisao je da su krijumčari otimali žene i držali ih zarobljene danima, dok njihove porodice ne bi platile otkup.

Dolazak u Srbiju

Mlade žene iz Sirije stare od 19-22 godine u jednoj FGD navele su da razumeju da postoji ograničen prostor za spavanje i značaj držanja porodica na okupu. "Bilo bi odlično da postoji prostorija gde samo žene mogu da borave sa decom. Čak i ako je u pitanju šator samo za žene, osećala bih se bezbednije", rekla je jedna Sirijka. "Ako su tu cele porodice, ne mogu da se odmorim... Dečaci su deo porodice, a devojčice se ne osećaju sigurnim pored ljudi iz drugih porodica."

Zaposleni u dve NVO organizacije naveli su situaciju kada je grupa žena koje putuju same ušla u Srbiju, i usled nedostatka prostora za spavanje samo za žene, i nemogućnosti da uđu u kamp jer nisu bile iz Sirije, Avganistana ili Iraka, odlučile da će spavati napolju jer bi u šatoru bile u većem riziku. Jedna grupa žena iz Sirije komentarisala je da bi se osećale bezbednije ako spavaju u autobusu nego u šatoru zajedno sa muškarcima. Međutim, one su objasnile da se mora oprezno birati autobus, jer je bolje putovati sa ljudima iz svoje zemlje, kako bi se smanjio rizik od uznemiravanja.¹⁴

¹⁴ Putovanje sa ljudima iz iste zemlje često je navođeno i tokom KII o zaštiti dece.

Nakon posmatranja, bilo je jasno da nema nikakvog razdvajanja između muškaraca, žena i dece u prostorima za spavanje. Ženama je bilo neprijatno dok se presvlače ili obavljaju osnovne higijenske potrebe.

Traženje pomoći

Ženama je postavljeno pitanje: “Kome se žene i devojčice mogu obratiti u slučaju nesigurnosti?”. Odgovori su se razlikovali od grupe do grupe. Dve FGD komentarisale su da bi tražile pomoć od policije, a jedna grupa pomenula je UNHCR ili Crveni krst. Nijedna grupa nije pomenula da bi tražila medicinsku pomoć u slučaju fizičkog ili seksualnog nasilja. Međutim, tokom FGD-a, kada im je postavljeno pitanje koji savet bi dale prijateljici koja je doživela seksualno nasilje, sve FGD su navele da bi se prijateljica “plašila da traži pomoć za slučaj da joj to nanese štetu”, ili “ne bi želela da priča o tome; to bi došlo do pogrešnih ljudi.”

Druga grupa rekla je da bi pružila podršku i saslušala je, ali bi savetovali prijateljicu da “zadrži to za sebe” i da ne otkrije svojoj porodici i zajednici šta se dogodilo kako ne bi upala u nevolju. Posledice straha od otkrivanja RZN uključuju:

sramotu, odbacivanje od strane porodice ili zajednice, stigmatu, i odmazdu. Na pitanje da li NVO može da pomogne, jedna grupa je prokomentarisala: “Oni ne mogu ništa da urade. Mi nemamo nikakva prava.”

Žene su navele potrebu za više žena-prevodilaca koje bi doprinele tome da se žene osećaju prijatno kada traže podršku. Razgovor sa ženama je kako kulturno prikladan tako i bezbedniji za žene. U dve FGD, žene su izrazile zabrinutost zbog prevodilaca koji koriste svoj uticaj kako bi odabrali ko će preći granicu. Na primer, ako prevodilac ne smatra da tvoj akcenat pripada određenoj oblasti ili državi, može se obratiti zvaničniku i obavestiti ga da ti nisi iz države iz koje tvrdiš da jesi.

“Ja ću izvršiti samoubistvo. Neću se vratiti.”

“Na svakom novom mestu si pun optimizma, ali svako vraćanje nazad te uništi.”

-Žene izbeglice

Nedostatak Safe Space-a

Žene ispoljavaju ekstremne nivoe stresa tokom putovanja. To je istaklo potrebu za prostorima namenjenim samo za žene, u kojima bi žene koje putuju same ili sa decom mogle da se odmaraju. Prostori za žene i bebe su dostupni, ali čini se da se češće koriste kao mesta na kojima se nabavlja mleko, i kao child friendly prostori. Case manageri bili su prisutni samo za ove prilike, i često je samo jedan bio dostupan tokom dana kako bi radio sa žrtvama RZN. Case managera nije bilo lako identifikovati. Pored toga, nije bilo informacija, edukacionog ili komunikacionog materijala ili pamfleta koji bi objasnili pristup službama za partnersko nasilje ili seksualno nasilje koje su dostupne ženama, a koje bi mogle da ih osnaže i upute u resurse koji su im na raspolaganju duž rute.

Sistemi upućivanja za RZN

Sistemi upućivanja za RZN nisu formalno uspostavljeni, što dovodi do konfuzije oko pružanja usluga. NVO i UN objasnili su da konkretni sistemi upućivanja za RZN još uvek ne postoje. Pojedini akteri komentarisali su da bi mogli da upute slučajeve RZN jednoj NVO, ali nisu postojali jasni sistemi upućivanja za case management. Pored toga, medicinske službe na lokacijama nisu imale žensko osoblje koje bi obavljalo preglede u slučajevima silovanja.

Usluge case managementa bile su dostupne, ali žene imaju ekstremno ograničen pristup informacijama o tome šta ove usluge podrazumevaju i kako im pristupiti. Na primer, jedna NVO je dostupna na 3 lokacije i obavlja case management – međutim, žrtva koja stigne u Srbiju možda neće znati za to, jer nema dostupnih informacija, obrazovnog ili komunikacionog materijala. Između NVO i UN javljaju se nedoslednosti vezane za upućivanje, i često se dešava preotimanje slučajeva. To navodi nespécializovane organizacije na zaključak da mogu da se bave case managementom, bez obzira na nedostatak osoblja ili ekspertize. Tamo gde su dostupne usluge za žene, pristup osoblja, medicinske i nemedicinske potrebe moraju biti dosledne i orijentisane prema nezi i očuvanju dostojanstva žena, kako bi se žene i devojke osećale prijatno kada pristupaju uslugama.

Što se neprehrambenih artikala (NFI) tiče, žene iz Iraka i Sirije napomenule su da su higijenski paketi dostupni, ali da sadržaj nije isti na svim lokacijama; one su izrazile potrebu za donjim vešom i maramicama.

Proces donošenja odluka kod žena

Kako bi krenule na putovanje, u tri od pet FGD-a, žene su izričito navele potrebu da putuju sa muškarcima ili “imaćeš mnogo problema ako putuješ sama”. Smatralo se da ako žena putuje sama “nema načina da se zaštititi”. Jedna grupa rekla je da ako žena odluči da putuje sama mora da učini sebe nevidljivom, kako ne bi privukla pažnju na tu okolnost. Kada su pitane kako sama žena može da putuje, jedna grupa odgovorila je da zbog zaštite “prosto moraš da pronađeš muža. Ako to ne uspe, brata ili nekog drugog muškarca”.

U tri FGD se na prisilni brak aludiralo kao na sredstvo zaštite. Postojala je velika zabrinutost povodom toga šta se dešava sa ženom ako je prisiljena ili “legalno” u braku, a zatim zanemarena od strane muža kada stignu u zemlju destinacije, ili tokom puta, i nije u mogućnosti da traži azil ako njeno prezime nije isto kao na dokumentima koje je koristila tokom puta. Dve NVO i radnici UN-a komentarisali su da neki muškarci imaju više od jedne žene, ali putuju samo sa jednom, dok druga mora da bude nekoliko granica iza njih, što nju i decu dovodi u veći rizik.

Žene nisu imale pristup informacijama putem telefona. Kada su pitane kako pristupaju informacijama, odgovor tri FGD bio je da razgovaraju sa NVO i humanitarnim radnicima kako bi došle do informacija. Kada su muškarci koji putuju sa tim učesnicama FGD, tokom KII, pitani o pristupu informacijama, rekli su da imaju pristup putem interneta. Žene, međutim, nisu imale pristup, jer muškarci sa kojima putuju nose i kontrolišu telefone. NVO i UN agencije primetile su i nedostatak autonomije sa kojom se žene suočavaju. “Žene imaju vrlo malo uticaja” u donošenju odluka, komentarisao je terenski radnik UN-a. Kao što je objasnila jedna Sirijka: “Mi nemamo nikakva prava”.

ZAKLJUČCI & PREPORUKE

Zaštita dece

Službe za zaštitu dece moraju biti opremljene tehničkom ekspertizom za podršku deci koja su preživela traumu u tranzitnim i zemljama destinacije. Službe za zaštitu dece i putevi upućivanja slučajeva moraju štiti decu od sekundarne traume i uključivati odgovarajuće protokole za zaštitu podataka i razmenu informacija. Psihosocijalna podrška za decu i porodice takođe je jedna od značajnih potreba. Iz tog razloga, akteri na polju zaštite dece u Srbiji moraju:

- Koordinirati pružanje usluga za decu na svim tranzitnim lokacijama kako bi se osiguralo da su usluge dosledne i ispunjavaju vrste i nivoe potreba.
- Uspostaviti formalni mehanizam upućivanja na svakoj lokaciji, i obezbediti povezanost sa službama na drugim lokacijama u Srbiji, i u susednim zemljama.
- Učiniti dostupnim holističke i psihosocijalne usluge za očuvanje mentalnog zdravlja, u rasponu od psihološke prve pomoći do sveobuhvatnijeg savetovanja.
- Obezbediti niz usluga psihosocijalne podrške za decu.
- Identifikovati i upućivati slučajeve dece bez pratnje i osetljive slučajeve na koordinisan način kako bi se olakšalo kvalitetno pružanje usluga case managementa. To bi uključilo i dobro osmišljen sistem upućivanja na koji su agencije senzibilisane, minimum standarda za case management i praćenje slučajeva.
- Obezbediti kvalitetan case management na svakoj lokaciji, i povezanost sa uslugama van neposredne lokacije. Osigurati bezbedno upravljanje podacima i poverljivost u okviru kvalitetnog case managementa.
- Identifikovati odgovarajuće alternativne načine nege kako za tranzitnu tako i za trajniju populaciju.
- Obezbediti puteve upućivanja koji štite od sekundarne traume i uključuju odgovarajuće protokole za zaštitu podataka i razmenu informacija.

Zaštita žena

Službe za zaštitu žena moraju biti opremljene tehničkom ekspertizom za osiguravanje kvalitetnog case managementa, bezbednog upućivanja na druge službe, i pristupa okrenutog ka preživelim kroz celokupno pružanje usluga. Tranzitni i registracioni centri moraju da obezbede sigurne, odvojene prostore u kojima će se žene odmarati, imati pristup informacijama i podršci, i donositi odluke. Kako su granice zatvorene, akteri za borbu protiv rodno zasnovanog nasilja i ostali moraju preduzeti akcije za smanjenje potencijalnih rizika od daljeg nasilja i eksploatacije žena od strane krijumčara i drugih. Stoga, akteri za borbu protiv rodno zasnovanog nasilja u Srbiji moraju:

- Obezbediti sistematski case management koji zadovoljava najbolje standarde, pruža krizno savetovanje, i obraća veću pažnju na upravljanje podacima i poverljivost.
- Odvojiti prostore za spavanje žena i devojčica od prostora za muškarce i dečake, čak i ako su odvojeni samo zastorom, kako bi se očuvalo dostojanstvo žena na putu.
- Zaposliti ženske prevodioce obučene o vodećim principima rodno zasnovanog nasilja; svaki prevodilac koji demonstrira predrasude ili uvredljivo ponašanje jasno krši ove i druge humanitarne principe, i ne bi trebalo da radi direktno sa ženama ili devojčicama.
- Svaka lokacija mora da uspostavi i dogovori se o sistemu upućivanja za slučajeve rodno zasnovanog nasilja koji je jasan, vidljiv i uključuje kontakt osobe za žene i devojčice.
- Pružati dosledne informacije, materijal za obrazovanje i komunikaciju, govoriti o resursima vezanim za intimno partnersko nasilje i seksualno nasilje. To se može postići prostim oglasnim tablama, na primer, na kojima bi stajala objašnjenja o partnerskom nasilju, zlostavljanju, i bile pružene informacije o resursima za žene koje doživljavaju taj oblik nasilja. Pored toga, za seksualno nasilje, trebalo bi pripremiti materijal koji objašnjava značaj medicinskih usluga, i način da se dođe do tih usluga koje bi trebalo da budu dostupne na svakoj lokaciji.
- Sprovoditi kampanje javnog informisanja o uslugama za žrtve seksualnog nasilja, i značaj pregleda u toku prva 72 sata.
- Pribaviti komplete za prikupljanje dokaza o silovanju – postekspozicione profilakse i hitne kontracepcije – i osigurati se da je pregled besplatan, a da je medicinsko osoblje obučeno za ovaj postupak. Takođe, mora se osigurati da medicinske ekipe uključuju obučeno žensko osoblje.
- Kreirati zasebne prostore za žene, gde žene i devojčice mogu imati pristup case managementu i psihosocijalnim uslugama vezanim za rodno zasnovano nasilje, i gde mogu bezbedno da se odmaraju.

Akteri za borbu protiv rodno zasnovanog nasilja u Makedoniji moraju:

- Osigurati širenje informacija o vremenu čekanja za voz, i povećati broj aktera za zaštitu na železničkim stanicama kako bi se obeshrabrili krijumčari i trgovci ljudima.
- Istražiti tvrdnje da žene drže kao taoce duž pograničnih područja.

Akteri za borbu protiv rodno zasnovanog nasilja u Turskoj moraju:

- Uspostaviti program za borbu protiv RZN u zapadnoj Turskoj, kako bi se ženama i devojčicama pružile usluge koje im mogu spasiti život. Kada stignu do Grčke, žene i devojčice su prisiljene da se kreću dok ne stignu do Nemačke ili druge destinacije. Turska je kritična tačka za usluge i zastupanje.

Sveobuhvatna EU

Evropska unija mora:

- Utvrditi procedure za smanjenje krijumčarenja i obezbediti da ljudi mogu da pristupe bezbednosti dostojanstveno i sa poštovanjem.

- Proširiti izbeglički status na druge ratom razorene zemlje, kako bi se osiguralo da stari kanali krijumčarenja i eksploatacija ranjivih populacija imaju potencijal da budu zaustavljeni.

ANEKSI

1. Alati za procenu